

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ НАПН УКРАЇНИ

МАТЕРІАЛИ

Науково-практичного онлайн-семінару

«ОБДАРОВАНІСТЬ: МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ»

23–26 травня 2024 року

Київ
2024

О-13 Обдарованість: методи діагностики та шляхи розвитку : матеріали науково-практичного онлайн-семінару (Київ, 23–26 травня 2024 року). – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. – 640 с.

У збірник увійшли статті та тези учасників науково-практичного онлайн-семінару «Обдарованість: методи діагностики та шляхи розвитку», у яких розкриті питання актуальних наукових і практичних проблем ідентифікації обдарованості, шляхів реалізації технологій розвитку обдарованості дітей і молоді та представлено досвід практичної роботи з діагностики та розвитку обдарованості особистості.

Тематика публікацій:

- Сучасні тенденції в ідентифікації обдарованості
- Діагностика чинників розвитку обдарованої особистості в умовах воєнного стану
- Інформаційно-комунікаційні технології в діагностиці та моніторингу розвитку обдарованої особистості
- Практика реалізації технологій розвитку обдарованості дітей і молоді

Видання рекомендовано для науковців, керівників і представників освітніх закладів, інститутів післядипломної освіти, педагогічних працівників усіх ланок системи освіти.

Статті подано в авторській редакції (збережено стилістику, орфографію та мову). Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела тощо.

УДК 376-056.45

ЗМІСТ

Айтов С. Ш. Історично-антропологічне розуміння художнього всесвіту Дж. Толкіна та формування творчого мислення в освітньому процесі	8
Аніщенко Н. В. Особливості створення освітнього середовища як одного з провідних чинників розвитку музичної обдарованості школярів.....	11
Апостолова-Возниця О. О. Інтеграція ІІІ в методику викладання історії	20
Барановська О. В. Виявлення обдарованості дитини в умовах війни: методики діагностування на допомогу вчителю	22
Басюк Н. А. Взаємодія інтелектуального та емоційного в структурі обдарованості вчителя початкової школи	30
Бондаренко О. М. Інтегрований освітній простір як унікальна система розвитку обдарованості дітей та молоді (на прикладі мистецького ліцею «Київська дитяча академія мистецтв імені М. І. Чембержі»).....	36
Борисюк З. В. Метод проєктів як важливий освітній інструмент	45
Бощенко З. Б. Роль інформаційних технологій у розвитку інтелектуальних здібностей обдарованих дітей	52
Булах І. І. Молодіжна політика України та особливості впливу негативних чинників війни на обдаровану студентську молодь	57
Виноградова Т. В. Позаурочна STEM-активність як одна з форм реалізації технологій розвитку обдарованості учнів	65
Воєвідко Л. М. Ефективна комунікація здобувачів вищої освіти як показник готовності до роботи в Новій українській школі	72
Волощук Р. І. Педагогічна діагностика обдарованості учнів: практичні рекомендації.....	79
Галицька Р. Р., Ханас М. Р., Харчук Я. Я. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на розвиток обдарованих особистостей у період воєнного стану	82
Ганаба С. О. Якого мислення необхідно навчати для ВАНІ-світу.....	91
Ганжа Т. Р. Розвиток емоційного інтелекту в ігровій діяльності дітей старшого дошкільного віку.....	96
Гірич Г. М. Узагальнення результатів дослідження інтелектуальної обдарованості дітей шкільного віку	103
Головчук Ю. О., Фролова Ю. В. Інноваційні інформаційно-комунікаційні технології для розвитку обдарованої особистості.....	117
Голота О. В. Інтегрований факультатив «Закони фізики через призму соціально-психологічних явищ» як технологія розвитку обдарованості підлітків ...	120
Данюк А. О. Технології розвитку творчих здібностей на заняттях української літератури в закладах фахової передвищої освіти	123
Дериколенко Н. А. Особливості реалізації технологій розвитку обдарованості дітей і молоді	132

Айтов Спартак Шалвович,
кандидат історичних наук
доцент кафедри філософії та українознавства
Українського державного
університету науки і технологій
м. Дніпро
aytovspartak@gmail.com

ІСТОРИЧНО-АНТРОПОЛОГІЧНЕ РОЗУМІННЯ ХУДОЖНЬОГО ВСЕСВІТУ ДЖ. ТОЛКІНА ТА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Дана стаття аналізує залучення теоретичних підходів історичної антропології для утворення навичок творчого мислення у освітніх заходах при вивченні феноменів сучасної соціокультурної динаміки. Досліджено значущість теоретичних досягнень історично-антропологічних дослідів для формування соціально-гуманітарною освітою розуміння причинності, змісту і перспектив розвитку суспільних процесів у контексті осмислення художнього світу Дж. Толкіна.

Ключові слова: історична антропологія, художній світ, теоретичний підхід, творчість, ментальність, соціокультурні феномени, Дж. Толкін, наукова освіта.

This article analyzes the involvement of theoretical approaches of historical anthropology for the formation of creative thinking skills in educational activities when studying the phenomena of modern sociocultural dynamics. The significance of the theoretical achievements of historical- anthropological studies for the formation of the socio-humanitarian education in the understanding of the causality, content and prospects of the development of social processes in the context of understanding the artistic world of J. Tolkien is investigated.

Key words: historical anthropology, artistic world, theoretical approach, creativity, mentality, socio-cultural phenomena, J. Tolkien, scientific education.

Історична антропологія є науковою дисципліною, яка має на меті дослідження ментально-культурної площини історичних процесів на різних змістовних рівнях і за допомогою сукупністю власних дослідницьких методів. У межах зазначеного проблемного поля дана наука осмислює особливості масової психології суспільств минулого у зв'язку з напрямом їх історичного розвитку і впливом останнього на соціокультурні процеси сучасності.

Метою даної роботи є аналіз потенціалу формування творчого мислення у просторі соціогуманітарної освіти через історично-антропологічне осмислення творів британського письменника і вченого Дж. Толкіна. Його книги, «Сільмарілліон» та «Володар кілець», мають істотне значення для утворення ментально-культурної сфери, уявлень про світ сучасних інформаційних суспільств. Ця обставина сприяє актуалізації наукового розуміння зазначених

праць, та його залучення у генеруванні творчого мислення у межах освітнього процесу. Застосування історично-антропологічних підходів для реалізації цього завдання є досить логічним з огляду на історичний та історико-філологічний характер художнього всесвіту, сконструйованого Толкіном.

Історично-антропологічні концепції традиційно орієнтовані на інтелектуальну реконструкцію і розуміння ментально-культурних феноменів й людиновимірною горизонту процесів, котрі реалізувалися у минулому, як західноєвропейських [2], так і українського суспільства [3]. Але їх доцільно залучити і для аналізу сучасних ментально-культурних і соціально-культурних явищ сучасності з огляду на широкі міждисциплінарні зв'язки історичної антропології та соціологічної науки [1, с. 25–26].

Відомі епічні твори Дж. Толкіна досить часто відносять до жанру ретроутопій. Останні можна розглядати як створення образу ідеального на думку їх авторів суспільства, переважно художніми засобами, яке мало якісь паралелі у історичному минулому.

У зазначених художньо досконалих книгах письменник, який був за фахом істориком літератури, спеціалістом з дослідження англійського епосу «Беовульф», на підставі дослідженого ним матеріалу культури ранньосередньовічних суспільств Європи, утворив світоглядно-образний всесвіт своїх романів.

Літературні образи та міфологеми, створені британським письменником у даній книзі, отримали широке розповсюдження не тільки у суто художніх творах белетристики й кіномистецтва, а і у соціально-культурному дискурсі і у загальній лексиці.

У сучасному соціокультурному просторі вельми широке розповсюдження отримали також субкультури «реконструкторів», які прагнуть відтворити елементи художнього всесвіту автора «Володаря кілець» у сучасній реальності. Суспільні структури, що відносяться до «толкіністського» руху, діють у багатьох країнах світу.

Аналіз сутності та причин впливу художнього простору романів Дж. Толкіна на соціально-культурну динаміку і феномени сучасності може стати досить важливим чинником формування творчого мислення суб'єктів навчального процесу. Зокрема воно може реалізуватися у розумінні каузальності змісту соціально-культурних процесів сьогодення.

Серед основних сутнісних рис епічних творів Толкіна можна виокремити наступні. Так, для художньої реальності, втіленої у творах британського письменника та вченого, характерними є такі етичні й філософсько-історичні принципи як: поляризація процесів та літературних героїв, які уособлюють у світі британського письменника добро і зло, протиставлення завідомо «добрих» та «негативних» культур, утвердження ідеї про неможливість діалогу між ними – оскільки вони є носіями протилежних моральних начал.

Значною мірою наведені вище принципи і підходи до історично-антропологічного осмислення толкіновського художнього простору можуть бути реалізовані для формування творчого мислення завдяки зверненні до аналізу психологічно-культурного феномену «постправди». Останній включає змістовні компоненти, що корелюють з важливими ідеями художнього всесвіту епічних творів письменника.

Так, для явища «постправди» істотними виявляються такі чинники, як: перевага емоційного ставлення суспільної свідомості до світу над раціональним (соціально-психологічний компонент); розповсюдження у світі форм суспільства, характерних для соціумів минулого, що знайшло прояв у різноманітних аспектах феномену неоархаїки (соціокультурний компонент); активізація розвитку релігійних факторів у модерному етапі розвитку «локальних цивілізацій» (геокультурний компонент). Під неоархаїкою розуміються тенденції до воскресіння стародавніх культурних шарів, які з різною мірою інтенсивності йдуть по всьому світу

Частково соціокультурні передумови реалізації історично-антропологічного розуміння художнього всесвіту британського письменника пов'язані з процесами генерування «міфоподобних» уявлень про світ, характерних для моделі розуміння реальності та стереотипів медіасфери інформаційного суспільства. Феномен неоархаїки ґрунтується на зверненні суспільної уваги на різноманітні прояви культур минулого. Ці тенденції мають загальний характер і є важливими для історії всього людства.

Таким чином, історично-антропологічне осмислення створеного Дж. Толкіном художнього всесвіту має суттєвий потенціал для формування творчого мислення у соціогуманітарному сегменті освітнього процесу, зокрема при вивченні складних ментальних і соціокультурних феноменів інформаційного суспільства, «постправди» та «неоархаїки».

Аналізом зазначених феноменів, пов'язаних з художніми творами Дж. Толкіна, можливості їх вивчення через призму історично-антропологічних підходів не вичерпуються. У цьому проблемному полі можна також виокремити такі пізнавально-освітні елементи, як осмислення значення толкіновського художнього універсууму для формування тенденцій «Нового Середньовіччя» та явищ «міфологізації» колективної свідомості інформаційних суспільств.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Aytov S. Sh. Historical anthropology as the modern philosophy of history and theoretical sociology: social-cultural dynamics analysis. Дослідження з історії і філософії науки і техніки. 2022. Випуск 31 (2). С. 22-29.
2. Історія європейської ментальності / за ред. П. Дінцельбахера, Л. : Літопис, 2004. 720 с.
3. Каппелер А. Від країни козаків до країни селян. Україна на видноколі Заходу у XVI – XIX ст. Л. : Літопис, 2022. 360 с.